

Zicht op ontwikkeling

1. Inleiding OAB en VVE

Leidend voor de nieuwe OAB-beleidsperiode is het [Stedelijk Kwaliteitskader OAB 2019-2023](#), met kwaliteitseisen waaraan OAB-activiteiten moeten voldoen. Doel van dit kader is een duidelijke stedelijke kwaliteit neer te zetten die richting geeft aan de uitvoering van het beleid. Het kader biedt meer vrijheid voor organisaties en locaties in de keuze van programma's en wijze van uitvoering van OAB-activiteiten, mits ze voldoen aan de vereisten van het kwaliteitskader.

Vroeg beginnen is een belangrijke pijler in het bevorderen van gelijke kansen. Het doel van Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) is het voorkomen, vroegtijdig opsporen en aanpakken van taal- en onderwijsachterstanden bij jonge kinderen. Kinderen met een VVE indicatie krijgen in Arnhem een gericht begeleidingsaanbod dat begint in de peuteropvang en doorloopt naar de basisschool. Zodat (risico op) achterstanden bij deze kinderen tot een minimum beperkt worden en zij een goede start kunnen maken in het onderwijs.

2. Kind in beeld

Pedagogisch medewerkers en leerkrachten stemmen het begeleidingsaanbod af op de ontwikkelingsbehoeften van het kind. Het in beeld brengen van de ontwikkeling van kinderen, en daarmee volgen van alle kinderen is noodzakelijk om een beredeneerd aanbod te kunnen bieden en om vorm te geven aan de ononderbroken ontwikkelingslijn van kinderen. Het is in het belang van ieder kind om de voortgang in de ontwikkeling regelmatig vast te leggen. Een observatiemodel (ook wel: volgmodel) is een middel dat VVE professionals hierbij helpt.

3. Arnhemse afspraken

VVE locaties, voorschool, en basisschool zijn vrij in de gezamenlijke keuze voor een instrument om de ontwikkeling van kinderen te volgen en vast te leggen. Mits zij de criteria hanteren zoals in dit document beschreven en vastgesteld in de stedelijke projectgroep Kwaliteit VVE.

In deze groep zijn criteria geformuleerd waaraan een observatiemodel voor VVE Arnhem moet voldoen.

4. Kwaliteitseisen ten aanzien van een observatiemodel op VVE locaties in Arnhem:

- Één van de belangrijkste voorwaarden bij de keuze voor- en werken met een observatiemodel voor VVE is samenwerking. Dat betekent dat VVE-locaties (voorschools en PO) gezamenlijk een keuze maken. Ze spreken af hoe ze de afstemming en overdracht van informatie vormgeven, en hoe ouders hierbij worden betrokken (zie Bijlage III "Richtlijnen voor werken met een observatiemodel VVE Arnhem" en het [Arnhems overdrachtsformulier 'Voor alle kinderen een goede overdracht!'](#)).

Informatie over de ontwikkeling van het kind op de peuteropvang draagt bij aan een beter afgestemd pedagogisch-didactisch aanbod en is onmisbaar voor de 'doorgaande lijn' en de overdracht naar de vroegschool.

- Het is in praktijk niet altijd realistisch dat voor- en vroegschool met hetzelfde model werken, omdat er verschil is in het aantal scholen die vanuit de peuteropvang bediend worden. En andersom: er stromen kinderen vanuit meerdere voorschoolse opvanglocaties in in het PO. Daarom is, naast de informatie uit het observatiemodel, het [Arnhemse overdrachtsformulier](#) en de warme overdracht van belang.
- het model sluit zoveel mogelijk aan bij locatie-specifieke wensen

Het observatiemodel (ook wel: volgmodel of kindvolgsysteem) moet goed zicht geven op de ontwikkeling van kinderen; handvatten bieden om een ononderbroken ontwikkelingslijn te realiseren; aansluiten bij handelingsgericht werken; aansluiten bij het overdrachtsformulier zoals we dat in Arnhem gebruiken, én gebruiksvriendelijk zijn.

5. Criteria

De volgende criteria zijn gebaseerd op de vereisten uit de wet- en regelgeving¹, en geformuleerd in de projectgroep Kwaliteit VVE Arnhem. Daarbij is gebruik gemaakt van input uit het Arnhemse werkveld.

Zicht op ontwikkeling:

- het gekozen observatiemodel geeft de pm-er / leerkracht zicht op de (brede) ontwikkeling van kinderen van 2-6 jaar (gebaseerd op wetenschappelijke inzichten)
- de VVE domeinen (doelen) komen aan bod:
 - sociaal-emotioneel
 - taal
 - motoriek
 - rekenen wiskunde (cognitief)

Handelingsgericht werken / opbrengstgericht werken:

- de informatie uit het observatiemodel geeft de pm-er / leerkracht een voldoende beeld van het ontwikkelingsverloop van het kind om een gedifferentieerd aanbod te kunnen bieden (suggesties voor het pedagogisch-didactisch handelen)
- via het instrument kunnen mogelijke risico's en achterstanden worden gesignaleerd, die zo nodig vragen om specialistische ondersteuning
- verkregen data zijn bruikbaar voor aanbod planning op kind- en groepsniveau (cyclus van opbrengstgericht werken / bewust handelen)
- het model geeft richtlijnen en / of biedt praktische mogelijkheden voor de overdracht van voor- naar vroegschool, en naar groep 3

¹ zie ook de notitie landelijk kwaliteitskader SLO

Algemeen gebruik

- het model is bij voorkeur methode-onafhankelijk (zodat de ontwikkeling van het kind in beeld wordt gebracht, en niet alleen datgene wat met de methode is aangeboden)
- efficiënt; ook in implementatie en scholing / nieuwe medewerkers
- gebruiksvriendelijk
- 'eenduidig' te lezen, d.w.z. dat de informatie maar op één manier kan worden geïnterpreteerd
- aansluiten bij het Arnhemse overdrachtsformulier
- informatie uit het model is makkelijk toegankelijk (te maken) voor ouders
- het model is digitaal te gebruiken op alle devices, en ook daarin gebruikersvriendelijk
- er is support beschikbaar (helpdesk leverancier).

6. Welke observatiemodellen?

Welke kindvolgsystemen zijn er en hoe sluiten die aan bij onze doelstellingen, wettelijke eisen en Arnhemse criteria? Deze vraag is minder eenduidig te beantwoorden dan je op het eerste gezicht zou denken. Er zijn vele verschillende soorten systemen en modellen, die ieder weer andere voor- en nadelen hebben. Bovendien staan ontwikkelingen niet stil: er komen nieuwe programma's op de markt en bestaande programma's worden vernieuwd.

Om de keuze makkelijker te maken hebben we een aantal systemen nader onder de loep genomen.

De systemen die het meest tegemoet komen aan de vastgestelde criteria zijn:

- OVM (OntwikkelingsVolgModel)
- KIJK!
- Bosos (**B**eredeneerd aanbod, **O**bserveren, **S**ignaleren, **O**pbrengst gericht, **S**pecifiek voor jouw praktijk)

Deze zijn gekozen omdat het systeem zowel voorschools als vroegschools bruikbaar is en de VVE-domeinen grotendeels gedekt zijn. Bovendien zijn ze geschikt voor de cyclus van handelingsgericht / opbrengstgericht werken.

Andere instrumenten die wellicht bruikbaar en interessant zijn, maar toch (nu nog) een aantal beperkingen hebben:

- DORR (Dagelijks Observeren, Registreren en Rapporteren). De digitale variant voor peuters is in ontwikkeling (wel beschikbaar op papier).
- Digikeuzebord leerlingvolgsysteem. Peutervariant in ontwikkeling (verwacht 2020)

Daarnaast zijn er andere modellen/systemen die op onderdelen toepasbaar, of in ontwikkeling zijn:

- Een volgsysteem voor peuters is 'Praten, Doen, Bewegen en Rekenen'. Deze dekt de VVE-domeinen, maar er is geen kleutervariant.
- Verder zijn er systemen die gekoppeld zijn aan een bepaald programma, zoals bijvoorbeeld Peuterplein-Kleuterplein. Hiermee meet je vooral de resultaten t.o.v. het aangeboden programma en minder in algemene zin de ontwikkeling. Schatkist heeft dat ook, maar biedt geen peutervariant.

- Cito-LVS. Deze heeft een peutervariant, maar is nu nog vooral gericht op de domeinen Taal en Rekenen. Naar aanleiding van de uitspraak van de regering (geen toetsen voor kleuters in een schoolse setting) is Cito bezig het systeem van de kleutertoetsen te transformeren naar een ontwikkelingsvolgmodel. Voor Taal is dit al beschikbaar.
Op dit moment worden in Arnhem de Cito kleutertoetsen nog gebruikt. Afspraken hierover worden vastgelegd in de [Toetskalender](#).
- Een model in ontwikkeling (pilotfase) is het systeem “Kind in”.
- Een specifiek ontwikkelings/onderwijsconcept kan een eigen volgsysteem vragen, zoals bijvoorbeeld Looq in voor kinderopvang en PO. Dit is een procesgericht kindvolgsysteem, uitgaande van ervaringsgericht werken / ervaringsgericht onderwijs. Welbevinden en betrokkenheid staat centraal.

Een beschrijving en analyse van bovenstaande (en andere) instrumenten zijn te vinden [via de SLO](#). Deze informatie is ook verkrijgbaar bij Stichting PAS.

Voor nadere informatie kun je terecht op de websites van de verschillende modellen.

De beoordeling van de verschillende instrumenten gebeurt door de in 2019 ingerichte [Expertgroep Toetsen PO](#).

7. Hoe kunnen organisaties/locaties kiezen voor een observatiemodel?

- Gebruik je het OVM en wil je dat blijven gebruiken? Dat kan. Je voldoet daarmee aan de gemeentelijke vereisten voor VVE locaties en OAB scholen.
- Gebruik je een ander instrument, wil je een ander instrument gaan gebruiken, of gebruik je nog helemaal geen instrument?, Neem dan contact op met Stichting PAS. We bespreken de wensen, mogelijkheden, beschikbare informatie, gewenste en benodigde ondersteuning en de te nemen stappen voor de peuteropvang-locatie, OAB-school of (I)KC.

Welke keuze er ook gemaakt wordt, er is altijd sprake van dialoog en samenwerking tussen voor-en vroegschool (op zijn minst die voor- en vroegscholen waar de meeste doorstroom van peuters plaatsvindt en/of in een samenwerkingsverband zitten, zoals bijvoorbeeld IKC, MT VVE). Uitgangspunt voor dit gesprek zijn de vereisten zoals in dit document vastgelegd; de geformuleerde inhoudelijke criteria zijn leidend.

Er is een handreiking beschikbaar die VVE-locaties en (OAB)-scholen helpt bij de keuze voor een kindvolgsysteem (Bijlage II).

Voorschoolse locaties leggen hun VVE beleid vast in het pedagogisch beleidsplan (conform het Besluit Basisvoorwaarden Kwaliteit Voorschoolse Educatie). OAB-scholen leggen dit vast in hun OAB-plan.

Hierin komt te staan hoe voor-en vroegschool werken met een observatiemodel en hoe zij hierin samenwerken. Stichting PAS heeft hierbij een adviserende en ondersteunende rol.

BIJLAGEN:

- I Relevante wet- en regelgeving**
- II Handreiking en kijkwijzer 'kiezen voor een observatiemodel'**
(met dank aan analyses SLO en kijkwijzer De Werf)
- III Protocol Werken met een observatiemodel VVE**

BIJLAGE I

RELEVANTE WET- EN REGELGEVING:

[Besluit Basisvoorwaarden Kwaliteit voorschoolse educatie](#)

In het Pedagogisch beleidsplan staat beschreven

- de wijze waarop de ontwikkeling van het jonge kind wordt gestimuleerd, in het bijzonder op de gebieden taal, rekenen, motoriek en sociaal-emotionele ontwikkeling
- de wijze waarop de ontwikkeling van peuters wordt gevolgd
- de wijze waarop het aanbod van voorschoolse educatie hierop wordt afgestemd

[WPO](#)

Artikel 8 lid 6

De scholen gebruiken een leerling- en onderwijsvolgsysteem waaruit de vorderingen in de kennis en vaardigheden blijken op het niveau van de leerling, de groep en de school. Het leerling- en onderwijsvolgsysteem bevat toetsen die kennis en vaardigheden van de leerling meten, in elk geval op het terrein van de Nederlandse taal en rekenen en wiskunde, met inachtneming van de referentieniveaus Nederlandse taal en de referentieniveaus rekenen (SLO-doelen).

Artikel 12 lid 4

De beschrijving van het stelsel van kwaliteitszorg omvat in elk geval het zorgdragen voor:

- a. het bewaken dat leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen en dat het onderwijs wordt afgestemd op de voortgang in de ontwikkeling van leerlingen, bedoeld in artikel 8, eerste lid, mede met behulp van het leerling- en onderwijsvolgsysteem, bedoeld in artikel 8, zesde lid, en
- b. het vaststellen welke maatregelen ter verbetering nodig zijn.

[Onderwijsinspectie](#)

Waarderingskader VVE:

In het onderzoekskader van de onderwijsinspectie staat:

De voorschool volgt de ontwikkeling van haar peuters zodanig dat zij een ononderbroken ontwikkeling kunnen doorlopen.

Het pedagogisch-educatief handelen van de pedagogisch medewerkers stelt peuters in staat tot spelend leren en ontwikkelen.

Onderzoekskader PO

OP2 Zicht op ontwikkeling:

De school volgt de ontwikkeling van haar leerlingen zodanig dat zij een ononderbroken ontwikkeling kunnen doorlopen.

De school verzamelt vanaf binnenkomst met behulp van een leerling- en onderwijsvolgsysteem systematisch informatie over de kennis en vaardigheden van haar leerlingen. Voor de kennisgebieden taal en rekenen/wiskunde gebeurt dit vanaf groep 3 met betrouwbare en valide toetsen, die tevens een indicatie geven van de bereikte referentieniveaus.

Leraren vergelijken deze informatie met de verwachte ontwikkeling. Deze vergelijking maakt het mogelijk om het onderwijs af te stemmen op de onderwijsbehoeften van zowel groepen, als individuele leerlingen. Wanneer leerlingen niet genoeg lijken te profiteren, analyseert de school waar de ontwikkeling stagneert en wat mogelijke verklaringen hiervoor zijn. Vervolgens bepaalt zij wat er moet gebeuren om eventuele achterstanden bij leerlingen te verhelpen.

OP6 Samenwerking:

De school werkt samen met relevante partners om het onderwijs voor haar leerlingen vorm te geven. De school werkt samen met voorschoolse voorzieningen en voorgaande scholen door informatie over leerlingen in achterstandssituaties uit te wisselen en het onderwijs in een doorgaande leerlijn te realiseren.

Regeringsbeleid

Vanaf 2021 geen schoolse LVS-toetsen meer voor kleuters

In het regeerakkoord is afgesproken dat scholen binnen het leerlingvolgsysteem voor kleuters geen gebruik meer kunnen maken van schoolse LVS-toetsen in een schoolse setting. Er blijft wel ruimte voor het gebruik van observatie-instrumenten en diagnostische toetsen. Die instrumenten dienen inhoudelijke, diagnostische informatie op te leveren over de ontwikkeling van een kleuter. Dit geldt vanaf augustus 2023. Dan moeten de observatiemodellen voldoen aan de eisen van de [Expertgroep Toetsen PO](#). Hoe dat zal gaan, wat die eisen zijn, en welke instrumenten daaraan voldoen is nu nog niet duidelijk.

BIJLAGE II

HANDREIKING EN KIJKWIJZER 'KIEZEN VOOR EEN OBSERVATIEMODEL'

1. Visie en planvorming (dialogoog)

- Huidige situatie
- Aanleiding voor verandering
- Gewenste situatie,
waarin aandacht voor de te bereiken doelen en beoogde resultaat
- Wie doet Wat, Wanneer en Hoe

2. Aandachtspunten bij voorselectie van instrumenten

Kwaliteitseisen VVE/OAB Arnhem

Analyse items:

- soort instrument (Samenstelling, Uitgever)
- doelgroep / doorgaande lijn
- onderliggende visie / (theoretische) fundering van het instrument
- uitgangspunten / doelstellingen
- inhoud / leerlijnen (gerelateerd aan VVE domeinen Taal, Reken- en wiskundig, Sociaal-emotioneel, Motoriek)
- werkwijze (observaties, rapportages, gebruikers)
- support
- kosten

3. Beoordeling van geselecteerde instrument(en) aan de hand van de 'Kijkwijzer observatiemodel VVE Arnhem':

Kijkwijzer observatiemodel VVE Arnhem

Dit document helpt je een keuze te maken uit de vele observatiemodellen die er op de markt zijn. Je kunt het model scoren op onderstaande items in een 5-punsschaal, op basis van wat je gezien en/of ervaren hebt. Onderaan de scorelijst kan je aangeven wat je belangrijk vindt en wat voor jou zwaarwegend is.

Naam observatiemodel:

	niet / nauwelijks	een beetje	voldoende	goed	heel goed
Gebruik algemeen					
digitaal eenvoudig (op meerdere devices, webbased)					
digitaal eenvoudig (gebruiksvriendelijk op knoppen en functies)					
er wordt gewerkt met een norm (didactische leeftijd of kalenderleeftijd)					
inschatting van tijdsinvestering (behopbaar)					

	niet / nauwelijks	een beetje	voldoende	goed	heel goed
Opbrengstgericht					
na verzamelen van data zie je doelen en kun je aanbod afstemmen					
analyse en overzichten mogelijk op kind, groep, en meerdere groepen					
het programma kan handig groeperen					
het programma kan handig een groepsplan genereren					
het programma biedt handelingssuggesties					
Doelen					
SLO doelen zijn herkenbaar					
SLO doelen zijn overzichtelijk					
<i>taal</i> voldoet aan wat ik verwacht in een observatiesysteem					
<i>rekenen</i> voldoet aan wat ik verwacht in een observatiesysteem					
<i>sociaal-emotionele ontwikkeling</i> voldoet aan wat ik verwacht in een observatiesysteem					
<i>motoriek</i> maakt deel uit van observatiesysteem					

	niet / nauwelijks	een beetje	voldoende	goed	heel goed
VVE, signaalfunctie, differentiatie:					
bij invullen gaat er voldoende signaal van uit (zorg, plus)					
beschrijvingen zijn eenduidig					
bij ingevulde leerling: ontwikkelingsniveau past bij de leeftijd					
ik kan aangeven of een kind iets in meerdere of mindere mate kan (met hulp, zelfstandig)					
groepsoverzicht biedt helder beeld					
noteer de totaalscore					

Tel je scores op en analyseer:

- zaken die opvallen?
- algemene indruk: zou je hiermee willen werken? Waarom wel/niet?
- wat zijn je zwaarwegende argumenten?

BIJLAGE III

PROTOCOL WERKEN MET EEN OBSERVATIEMODEL VVE ARNHEM

Ieder instrument heeft een eigen werkwijze voor observeren, registreren en analyseren. Bovendien kunnen de inhoud en verschillend zijn in domeinen en subdomeinen / sublijnen en ordening. In deze bijlage daarom een aantal **algemene** richtlijnen voor het werken met een observatiemodel.

1. Wanneer en hoe vaak invullen?

Peuters met een VVE indicatie komen idealiter naar de peuteropvang als ze 2 jaar zijn.

- De eerste keer invullen na de wenperiode; ongeveer 6-10 weken na plaatsing.
- Daarna ieder half jaar.
- De laatste keer wordt gebruikt voor de overdracht naar de basisschool.

Dus: idealiter 4 keer in de peuterperiode; minimaal 3 keer.

Aandachtspunten:

- vaker invullen kan nodig zijn, maar houdt er rekening mee dat kinderen ook tijd nodig hebben om ontwikkeling te kunnen laten zien
- kinderen die al eerder in de kinderopvang geplaatst zijn (sommigen komen al vanaf baby) worden in die periode ook gevolgd in hun ontwikkeling.

Kleuters:

- De eerste keer invullen na de wenperiode; 6-10 weken na instroom in de basisschool.
- Daarna, enigszins afhankelijk van instroommoment en de richtlijnen van het instrument, idealiter 4 keer in de kleuterperiode, maar tenminste 3 keer.

2. Welke lijnen of items invullen?

De ordening van ontwikkelingslijnen, gebieden of (sub)domeinen kan verschillen per instrument, evenals de terminologie. De in te vullen observaties zijn gerelateerd aan de VVE domeinen én aan de ontwikkelingsfase van het kind.

- Taal
- Sociaal-emotionele ontwikkeling
- Spelontwikkeling
- Rekenen/wiskunde / cognitieve ontwikkeling
- Motoriek

3. Hoe observeren?

Er zijn veel verschillende manieren van observeren. Welke wijze geschikt is, is afhankelijk van doel en mogelijkheden. In de VVE basistraining Actief Betrokken, en de verdiepingstraining Opbrengstgericht werken (bewust handelen), wordt uitgebreid aandacht besteed aan het onderwerp observeren.

Desgewenst is een workshop "Observeren kan je leren" beschikbaar via Stichting PAS.

4. Van observaties naar beredeneerd aanbod (OGW)

Op basis van de observaties kan er een beredeneerd aanbod worden gegeven. Dat betekent dat er in een voortdurend proces gekeken wordt naar de ontwikkeling van het kind, dus een aanbod dat nodig is om het kind zich te laten ontwikkelen. Zie voor meer hierover in de PAS-publicatie [OGW met jonge kinderen](#).

5. Ontwikkelingsgesprekken met ouders

Naast de dagelijkse breng- en haalgesprekken, worden er ontwikkelingsgesprekken gevoerd met ouders. In deze gesprekken bespreek je de ontwikkeling van het kind met de ouders. Ouders wordt van te voren gevraagd wat zij willen bespreken, wat hun aandachtspunten, vragen en eventuele zorgen zijn. Zelf denk je daar ook over na en breng je dat in in het gesprek. Op deze manier maak je de samenwerking met ouders wederzijds. Bovendien maak je samen gerichte keuzes in de gespreksonderwerpen. In het gesprek geef je op een positieve manier aandacht aan de ontwikkelingsstappen die het kind maakt in de peuteropvang of basisschool. Ook benoem je de aanpak en aandachtspunten.

Maak gebruik van beeldmateriaal tijdens het gesprek, en van de mogelijkheden die het door jou gebruikte instrument biedt om de ontwikkeling in beeld te brengen.

6. Signalering: Wat als iets opvalt?

Er zijn kinderen die extra zorg vragen of oproepen bij de pedagogisch medewerker/leerkracht; kinderen met speciale ontwikkelingsbehoeften. Het instrument kan hierin signaleren en suggestie geven voor extra observaties. De zorg over de ontwikkeling van het kind wordt in een vroeg stadium gedeeld met de ouders.

Op de voorschoolse locaties is er een Coach Passende Kinderopvang beschikbaar voor ondersteuning bij de aanpak van kinderen die opvallen. Op de basisschool is dat de IB-er. Voor de voorschoolse locaties is bij specifieke problemen in de taalontwikkeling en vragen over meertaligheid ondersteuning van logopedisten mogelijk.

7. De warme overdracht

Van peuter naar kleuter

Het is belangrijk de ontwikkeling van het kind in een doorgaande lijn te volgen: dat helpt het kind, de ouder én de professional om de overstap van voorschool naar basisschool soepel te laten verlopen. Door alle voorschoolse voorzieningen en scholen in Arnhem wordt gewerkt met hetzelfde [Arnhemse overdrachtsformulier](#). Dit overdrachtsformulier geldt voor alle kinderen. Zowel ouders als de pedagogisch medewerker vullen het formulier in.

Overdracht naar groep 3

De doorgaande lijn van groep 2 naar groep 3 en verder krijgt gemakkelijker vorm wanneer er in de hele school één beleid wordt gevolgd. Niet alle modellen zijn echter beschikbaar t/m groep 8. Een belangrijk aspect bij het realiseren van een doorgaande lijn is de overdracht van gegevens. Dit valt of staat met de inhoudelijke aansluiting en samenwerking binnen het team. Ook hier is het belangrijk te zorgen voor een warme overdracht.